

Warszawa, 24.04.2015 r.

KAZACHSTAN: STEROWANE WYBORY W WARUNKACH TŁUMIENIA OPOZYCJI

Nadzwyczajne wybory prezydenckie przypominają spektakl wyreżyserowany w warunkach fasadowej demokracji. Wybory niekonkurencyjne stanowią dla Nazarbayeva jedynie sposób na umocnienie jednoosobowej władzy. W przededniu wyborów polityczni przeciwnicy prezydenta przebywają w więzieniu lub na emigracji, niezależne media zostały zamknięte, aktywiści są zastraszani, a za wszelką działalność obywatelską może grozić odpowiedzialność karna. Chociaż wyniki wyborów są przesądzone, to wspólnota międzynarodowa powinna przypomnieć Nazarbayevowi o losie więźniów politycznych i oznajmić, iż ignorowanie zobowiązań w dziedzinie praw człowieka jest niedopuszczalne.

W dniu 14.02.2015 r. Zgromadzenie Narodu Kazachstanu, organ doradczy prezydenta, zaproponował przeprowadzenie przedterminowych wyborów prezydenckich. Zostały podane następujące powody takiej decyzji: zbieżność terminów zwyczajnych wyborów prezydenckich i parlamentarnych; trudna sytuacja geopolityczna; światowy kryzys gospodarczy, a nawet „światopoglądowy”¹. W dniu 25.02.2015 r. prezydent Nazarbayev poparł, jak się wyraził, „wolę narodu”, i wyznaczył datę przeprowadzenia przedterminowych wyborów prezydenckich na dzień 26.04.2015. Zgodnie z harmonogramem wybory te miały odbyć się w grudniu 2016 roku.

IMITACJA WYBORÓW JAKO SPOSÓB NA REELEKCJĘ NAZARBAYEVA

Nazarbayev po raz szósty będzie ubiegać się o reelekcję na zajmowane przez siebie stanowisko. Dwukrotnie został wybrany w wyborach zwyczajnych (w latach 1991 i 2005), dwukrotnie wyznaczał termin przedterminowych wyborów (w latach 1999 i 2011) i jeden raz odbyło się referendum w sprawie przedłużenia jego uprawnień (w 1995 r.). Przyjęta w 2000 r. ustawa o Liderze Narodu zwalnia Nazarbayeva z odpowiedzialności karnej, ustala zasadę nietykalności majątku należącego do jego rodziny, zaleca stawianie pomników na jego cześć i wprowadza surową karę za znieważenie jego honoru. Poprawki, jakie zostały wprowadzone do Konstytucji w 2010 r., pozwalają Nazarbayevowi jako Liderowi Narodu ubiegać się o reelekcję na stanowisko prezydenta nieograniczoną ilość razy. Liczący obecnie 74 lata był komunistyczny przywódca, rządzi krajem jednoosobowo od niemal 25 lat.

W latach 2005 i 2011 Nazarbayev wygrał z wynikiem 91% i 95% głosów, jednak **żadne wybory nie zostały uznane przez międzynarodowych obserwatorów za wolne i uczciwe.** OBWE i USA określiły poprzednie wybory jako niezgodne ze standardami, zwracając przy tym uwagę na brak konkurencji i powszechne naciski ze strony urzędników administracji. Ostatnie wydarzenia potwierdzają, że obecne wybory niewiele będą się różnić od poprzednich.

Spośród 27 kandydatów tylko trojgu udało się przebrnąć przez skomplikowaną procedurę rejestracji, a mianowicie zdać egzamin ze znajomości języka kazachskiego, zebrać 93000 podpisów (1% całej liczby wyborców) i wpłacić kaucję. **Formalną konkurencję dla Nazarbayeva będą stanowić dwaj mało znani kandydaci:** Abelgazi Kusainov, członek proprezydenckiej partii, i Turgun Syzdykov, członek prorządowej Komunistycznej Partii Ludowej, który podczas swoich spotkań z wyborcami chwalił prezydenta.

Przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego uważają, że **osoby należące do grona krytyków władzy mają niewielkie szanse dokonania rejestracji**, którą wykorzystuje się jako instrument polityczny służący

¹ http://vlast.kz/article/zampred_assamblei_naroda_predlagaet_provesti_v_kazahstane_dosrochnye_prezidentskie_vybory-9658.html

---

do „odsiewania” niewygodnych osób. Egzamin z języka odbywa się za zamkniętymi drzwiami i składa się z wypracowania, czytania i wystąpienia oratorskiego. Nie ma wyraźnie ustalonych kryteriów oceniania. Aktywiści obywatelscy Esenbek Ukteshbaev i Ualikhan Kaisarov znaleźli się wśród 11 kandydatów, którzy nie zdali egzaminu. Przewodniczący komisji oznajmił Ukteshbaevowi, że ten „nie ma pojęcia, o czym pisze”, zaś Kaisarovowi odmówiono pokazania jego błędów². Kandydaci Kanat Turageldiev i Khasen Kozha-Akhmet pomimo zdania egzaminu zrezygnowali z udziału w wyborach. Kozha-Akhmet oznajmił, że 93000 podpisów w ciągu pięciu dni „nie zdołają zebrać nawet partie, jeśli nie pomogą im w tym władze”³.

Sprawozdanie okresowe OBWE z dn. 16.04.2015 r. wskazuje, że Nazarbajev, zajmując swoje stanowisko, prowadzi spotkania na terenie całego kraju, podczas gdy materiały agitacyjne innych kandydatów „nie są widoczne”. OBWE zaznaczyła, że kampania wyborcza jest „praktycznie niezauważalna”, a „niektórzy krytycy rządu są pozbawieni wolności lub przebywają na wygnaniu”⁴.

„PRZYGOTOWANIA” DO WYBORÓW: USUWANIE KONKURENTÓW I REPRESJE WOBEC SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO

W ciągu wielu lat sprawowania władzy Nazarbajev usunął wpływowych opozycyjnych polityków i stosując represje zmusił do milczenia swoich krytyków z grona społeczeństwa obywatelskiego. Każde wybory oznaczają nową falę represji i prześladowań politycznych.

W 2002 roku do więzienia trafili założyciele wpływowego ruchu opozycyjnego „Demokratyczny Wybór Kazachstanu” **Mukhtar Ablyazov** i **Galymzhan Zhakiyanov**. Bliski przyjaciel Ablyazova **Mukhtar Dzhakishev** do tej pory znajduje się za kratami. Obecnie uchodźca polityczny Ablyazov oczekuje na decyzję francuskich władz w sprawie jego ekstradycji do Ukrainy lub Rosji. Organizacje obrony praw człowieka i dziesiątki posłów do Parlamentu Europejskiego zaznaczyli, że za wnioskiem ekstradycyjnym stoi Kazachstan, i wezwali do wstrzymania ekstradycji⁵. Takie państwa jak Hiszpania, Włochy, Czechy, Polska, Wielka Brytania, Austria, Łotwa i Szwajcaria odmówiły wydania osób występujących w sprawie Ablyazova i udzieliły im azylu politycznego.

W dniu 12.11.2005 r., na trzy tygodnie przed wyborami prezydenckimi zginął znany polityk **Zamanbek Nurkadilov**, który oskarżył prezydenta o korupcję. Według oficjalnej wersji miał on popełnić samobójstwo, dwukrotnie strzelając sobie w okolice serca, trzeci wystrzał – kontrolny – miał oddać w głowę⁶. Po trzech miesiącach, w dn. 13.02.2006 r., zostało znalezione ciało zastrzelonego byłego sekretarza Rady Bezpieczeństwa **Altynbeka Sarsenbayeva**, który wcześniej przeszedł do opozycji.

Po wyborach w kwietniu 2011 r. Nazarbajev przystąpił do akcji całkowitego oczyszczania przestrzeni politycznej i informacyjnej. W wyniku rozpędzenia pokojowej demonstracji **naftowców w mieście Zhanaozen** w grudniu 2011 r. zginęło, według oficjalnych danych, co najmniej 17 osób. Sądy zignorowały oświadczenia złożone przez 22 pracowników naftowych w sprawie zastosowania wobec nich brutalnych tortur. Na skutek tortur u jednego ze skazanych **Maksata Dosmagambetova** powstał nowotwór, po czym usunięto mu lewe oko. Został przedterminowo zwolniony, ale stan jego zdrowia jest ciężki. Przedterminowe zwolnienie jednego z liderów naftowców i ofiary stosowania tortur **Rozy Tuletayevej** stało się możliwe dzięki długotrwałym międzynarodowym naciskom.

Polityk opozycyjny **Vladimir Kozlov**, który reprezentował interesy zhanaozenkich naftowców w Europie, w dniu 08.10.2012 r. został skazany na 7,5 roku pozbawienia wolności. Został uznany za więźnia

---

² <http://rus.azattyq.org/content/examen-kazakhskiy-yazyk-vybory-kritika/26896078.html>

³ <http://rus.azattyq.org/content/sbor-podpisei-presidentskie-vybory-2015/26916091.html>

⁴ <http://www.osce.org/odihr/elections/kazakhstan/151341>

⁵ <http://en.odfoundation.eu/a/6264,international-community-calls-on-france-to-prevent-extradition-of-opposition-politician-mukhtar-ablyazov>

⁶ <http://www.zakon.kz/67704-dvd-almaty-prichina-gibeli-nurkadilova.html>

---

politycznego. Władze nie tylko ignorują żądania ze strony UE, dotyczące uwolnienia Kozlova, lecz odmówiły nawet przeniesienia go do zakładu karnego o łagodniejszych warunkach odbywania kary. Na podstawie wyroku przeciwko Kozlovowi, w grudniu 2012 r. zakazano prowadzenia działalności **partii opozycyjnej „Alga!” i 34 wpływowym niepaństwowym mass mediom**. Oskarżono je o „wzniesienie nienawiści społecznej”. W tym samym czasie na 12 lat został skazany obrońca praw człowieka **Vadim Kuramshin**, który obecnie informuje o tym, że w kazachstańskim więzieniu jest na niego wywierany nacisk.

W dniu 24.02.2015 r. w austriackim więzieniu został znaleziony powieszony były zięć Nazarbayeva **Rakhat Aliyev**, który przygotowywał się do obalenia przed sądem wysuniętych przez Kazachstan zarzutów karnych i ujawnienia aktów korupcji. Współtowarzysze Aliyeva twierdzą, że władze Kazachstanu mają związek z jego śmiercią.

Ciosem dla społeczeństwa obywatelskiego stało się przyjęcie **nowego ustawodawstwa karnego**, które zaczęło obowiązywać od dn. 01.01.2015 r. Kazachstan przymknął oczy na zalecenia OBWE, Parlamentu Europejskiego i obrońców praw człowieka. Teraz w Kazachstanie obowiązuje odpowiedzialność karna za pomówienie; udział w nielegalnym zgromadzeniu lub „udzielenie pomocy” w jego organizowaniu; „podleganie do nienawiści społecznej”; „ingerowanie w działalność organów państwowych”, działania „prowokujące do kontynuowaniu udziału w strajku”.

Nawet niewielkie pod względem nakładu, lecz niewygodne media zostają zawieszane za nieznaczące uchybienia techniczne. Prokurator może bez przeprowadzenia postępowania wstrzymać działalność sieci społecznościowych i serwisów internetowych. Wszystko to stwarza niezwykle negatywny klimat dla działalności społeczeństwa obywatelskiego i mediów, prowadząc do jednostronnego prezentowania kampanii wyborczej.

Bezpośrednie pytania dotyczące praw człowieka są dla Nazarbayeva bardzo niewygodne. W lipcu 2013 roku Nazarbayev powiedział brytyjskiemu dziennikarzowi: „*Za rady, uwagi, dziękujemy, ale nikt nie ma prawa pokazywać nam jak mamy żyć i budować nasz kraj*”⁷. W grudniu 2014 roku Nazarbayev ostro odpowiedział francuskiemu dziennikarzowi: „*Nie ma u nas żadnych problemów z cenzurą, żadnych prześladowań politycznych. (...) Pragniemy szanować demokrację, która jest na świecie, podjąć w tę stronę, lecz nie chcemy utracić własnej tożsamości*”⁸. W 2014 roku francuskie centrum geopolityczne zajmujące się badaniem przestępczości, przyznało Nazarbayevowi nagrodę „Dyktator Roku”⁹.

Kryzys w stosunkach pomiędzy Rosją a Europą wpływa na Kazachstan, który jest najbliższym sojusznikiem gospodarczym i politycznym Rosji. Dopóki Nazarbayevowi udaje się utrzymywać obecną sytuację gospodarczą, dopóty jest mu na rękę przeprowadzenie przedterminowych wyborów, aby umocnić reżim, a być może przygotować korzystny grunt do przekazania władzy.

Kazachstan w całości zignorował rekomendacje UE i ONZ dotyczące uchwalenia represyjnego ustawodawstwa karnego. Ale nie stało się to przeszkodą dla podpisania rozszerzonej umowy o współpracy pomiędzy UE a Kazachstanem. W dniu 21.04.2015 r. wiceprezydent Komisji Europejskiej Federica Mogherini poinformowała, że w ramach dialogu na temat praw człowieka UE wezwała Kazachstan do zrealizowania rekomendacji w dziedzinie praw człowieka, które zostały odrzucone przez kazachstańską delegację podczas rozpatrywania Uniwersalnego Okresowego Przeglądu ONZ¹⁰.

Unia Europejska, jako jeden z głównych inwestorów w Kazachstanie, nie może po raz kolejny pozostawić działań kazachstańskich władz bez jakichkolwiek skutków prawnych czy politycznych. Brak wyraźnego stanowiska odnośnie pogorszenia sytuacji praw człowieka w Kazachstanie doprowadzi do

---

⁷ <http://www.uralskweek.kz/2013/07/01/nazarbaev-otvetil-britanskomu-zhurnalistu-na-vopros-o-soblyudenii-prav-cheloveka-v-rk/>

⁸ <http://365info.kz/2014/12/kazaxstancy-priverzheny-svoim-tradiciyam-i-vidyat-inye-sny-chem-evropejcy-nazarbaev/>

⁹ <http://ru.rfi.fr/frantsiya/20140203-nursultan-nazarbaev-udostoen-premii-diktator-goda/>

¹⁰ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2015-002412&language=EN>

---

dalszego wzmocnienia reżimu autorytarnego, a w konsekwencji, do utraty bezpiecznego i przewidywalnego partnera gospodarczego dla UE. W przededniu wyborów zwracamy się z apelem nie tylko o staranne odnotowywanie przypadków naruszeń w trakcie procesu wyborczego, ale też o uruchomienie wszelkich możliwych środków nacisku w celu powstrzymania represji wobec społeczeństwa obywatelskiego i uwolnienia więźniów politycznych Vladimira Kozlova, Vadima Kuramshina, Arona Atabeka i Mukhtara Dzhakisheva. Unia Europejska nie powinna również dopuścić do ekstradycji kazachskiego polityka opozycyjnego Mukhtara Ablyazova, ponieważ stanowiłoby to naruszenie międzynarodowych umów dotyczących praw człowieka. Należy położyć kres dalszym próbom dokonywania nadużyć przez Kazachstan przy wykorzystaniu systemów ochrony prawnej UE.

W celu otrzymania bardziej szczegółowych informacji, prosimy o kontakt:

Igor Savchenko – igor.savchenko@odfoundation.eu

Lyudmyla Kozlovska – lyudmylakozevska@odfoundation.eu